

Ш.Ё.Абдукодиров., У.М.Мирзаев.

**Айрим хорижий мамлакатлар қонунчилигида
ўлим жазосининг ўзига хос хусусиятлари**

Ўлим жазоси минг йиллардан бери мавжуд. Унинг қурбонлари миллионлар билан ўлчанади. Ўлим жазоси деярли ҳар бир давлатда, илғор давлатларда ҳам, мустабид деб эътироф этилган давлатларда ҳам, Европа давлатларида ҳам, Шарқда ҳам қўлланилган. Ушбу жазо турини мусулмонлар ҳам, христианлар ҳам қўллаганлар.

Аммо бугунги кунда ўлим жазосининг тарафдорлари сони камайиб бормокда. Зеро, инсон ҳаёти қимматининг эътироф этилиши мазкур жазо турига бошқача назар ташлашга мажбур қилмокда. Ўлимни жазо тури сифатида қўллашга қаршилар ўлим жазоси жиноятчиликни тўхтатишга ва жамиятнинг маънавий негизларини мустаҳкамлашга қодир эмаслигига инсоният ўз тажрибасида иқроор бўлмокда, деб эътироф этишмокда.

Охирги ўн йил мобайнида ҳар йили ўрта ҳисобда учта мамлакатда барча жиноятлар учун ўлим жазоси бекор қилинмокда. Тарихда биринчи бўлиб ўлим жазоси АҚШнинг Мичиган штатида 1846 йилда бекор қилинган эди. Европада эса 1867 йилда Португалияда ушбу жазо бекор қилинди.¹

1999 йили бўлиб ўтган ўлим жазосини бекор қилиш масалалари бўйича Бутунроссия конференциясида эълон қилинган маълумотларга кўра, 1999 йилнинг апрелигача БМТга аъзо 185 мамлакатдан 112 таси ўлим жазосини бекор қилган, қолган 73 мамлакатдан 40 тасигина бу жазони охирги бир йил ичида амалда ижро этган².

«Халқаро амнистия» ташкилотининг охирги маълумотларига кўра:

- 80 давлат барча турдаги жиноятлар учун ўлим жазосини бекор қилган;
- 15 давлат фавқулодда ҳолатлардан (масалан, ҳарбий жиноятлардан) ташқари, ҳар қандай жиноятлар учун ўлим жазосини бекор қилган;
- 23 давлатни аболиционист деб ҳисоблаш мумкин. Мазкур мамлакатлар қонунчилигида ўлим жазоси назарда тутилган, аммо охирги ўн йил ёки ундан кўпроқ вақт мобайнида ўлим жазоси ҳақидаги биронта ҳам ҳукм ижро этилмаган; шунингдек, ушбу мамлакатларда бундай ҳукмларни ижро этмаслик сиёсати ёки шаклланган амалиёти мавжуд. Шунга кўра, ўлим жазосини қонун йўли билан бекор қилган ёки амалда қўлламайдиган давлатлар сони 118 тага етади;

• қолган 78 давлат ва ҳудудий тузилмалар ўлим жазосини сақлаб қолмокда ва уни амалда қўлламокда. Аммо маҳкумларни муайян йил давомида амалда қатл этган мамлакатлар сони анча кам.

Ўтган ўн йилликда жаҳонда ўрта ҳисобда йилига учтадан давлат барча турдаги жиноятлар учун ўлим жазосини бекор қилди. 1990 йилдан 35 дан ортиқ давлат ва ҳудудий тузилма барча турдаги жиноятлар учун ўлим жазосини бекор қилди. Улар орасида Африка давлатлари (масалан, Ангола, Кот-Д'Ивуар,

¹ Қаранг: Дмитрий Чиркин: Смертная казнь в России: за и против. <http://pravda.ru/main>

² Қаранг: Всероссийская конференция по проблемам отмены смертной казни, Москва, 3-4 июня 1999 г. М., 2000. – 119 б. (Сержио Делиа (Италия) маърузаси).

Маврикий, Мозамбик, Жанубий Африка Республикаси), Шимолий ва Жанубий Америка давлатлари (Канада, Парагвай), Осиё ва Тинч океани минтақаси давлатлари (Бутан, Гонконг, Непал, Самоа, Туркменистон), шунингдек Европа ва Жанубий Кавказ давлатлари (Озарбайжон, Грузия, Кипр, Польша, Сербия ва Черногория, Украина) бор.

Чунончи, энг демократик давлатлардан бири бўлган АҚШнинг 50 штатидан 38 тасида ўлим жазоси назарда тутилган. Ушбу мамлакатлар сиёсий эркинлик даражаси, анъаналари ва маданияти, иқтисодиёт ва ҳуқук тизимларининг ривожланиш даражасига кўра бир-биридан жиддий фарқ қилади, аммо уларнинг барчасини ўлим жазоси сақланганлиги бирлаштириб туради.

1965 йилдан жаҳоннинг 50 дан ортиқ мамлакатлари ўзларининг жиноят қонунчилигида ўлим жазоси тайинланиши мумкин бўлган жиноятлар доирасини кенгайтирди. 22 та давлат «давлат хавфсизлиги» билан боғлиқ жиноятлар учун ўлим жазоси қўлланилишини лозим деб топди. Булар орасида сезиларли қисмини сиёсий жиноятлар ташкил қилади. Дунёнинг 13 мамлакати ўлим жазосини терроризм учун белгилади. Шу билан бир қаторда одамлар ўлимига сабаб бўлган самолётни олиб қочиш, гаров сифатида ушланган шахсларни ўлдириш (Миср, Қувайт, Индонезия, Япония ва АҚШ) учун ўлим жазоси тайинланганлиги шулар жумласидандир. 12 та мамлакатда эса ўлим жазосини жинсий жиноятлар учун; Покистонда товон олиш мақсадида одам ўғирлаш билан боғлиқ жиноятлар учун, шунингдек тамагирлик ниятида бола ўғирлаш, хиёнат қилганлик учун, Тунисда, Тайланд ва Сомалида ҳам – хиёнат қилганлик учун, айнан шу мамлакатларда ва Миср, Жанубий Корея ҳамда ЖАРда – номусга тегиш жинояти учун, Сирияда эса вояга етмаган шахсни жинсий таҳқирлаш, мусулмон бўлмаганлар билан жинсий алоқа қилганларга нисбатан қўлланилган.

Жаҳон мамлакатлари ичида 22 та давлат гиёҳвандлик моддалари билан ноқонуний равишда савдо-сотик (наркобизнес) учун ўлим жазоси ўрнатган (Хитой, Эрон, Миср, Малайзия, Сингапур, Бирма, Индонезия ва бошқалар). Таъкидлаш жоизки, 1979 йилга келиб бундай мамлакатлар сони 10 тага етган.

Баъзи мамлакатларда ўлим жазоси одамларни ўғирлашга (Малайзия), жамоат тартибини бузиш, безорилик, фоҳишахона сақлаш, порнографик маҳсулотларни, яъни турли хилда порнографик расмлар, кинофильмлар савдоси билан шуғулланиш ёки уларни намоёниш этишга (Хитой), одамлар ўлимига сабаб бўлган транспорт воситаларини мастлик ҳолатида бошқаришга (Болгария), Ливияда эса алкоғолли ичимликларни суиистеъмол қилган шахсларга нисбатан қўлланилган. Дунёнинг 15 давлатида (Болгария, Гана, Эрон, Нигерия, Жанубий Корея, Саудия Арабистони, Сомали, ЖАР, Судан ва бошқаларда) ўлим жазоси иқтисодий жиноятлар учун, жумладан, коррупция, давлат мулкани талон-торож қилиш, божхона хизматчиларига ҳужум қилиш, қуроли босқинчилик каби жиноятлар учун қўлланилган. Бу ерда шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, ушбу давлатларнинг 7 тасида ўлим жазоси кўп миқдорда талон-торож қилганлик ва пора олганлик учун ҳам тайинланган.

1996 йилдан буён БМТ комиссияси ўлим жазосининг олиб ташланиши муаммоси бўйича изланишлар олиб бормоқда ва бу борада муайян натижаларга эришмоқда. 1989 йилдан 1995 йилгача 25 давлат ушбу жазо турини бекор қилди. 1995 йилнинг охирида 72 давлат уни бекор қилган эди. 1990 йиллар ўртасида ўлим жазосидан воз кечган давлатлар сирасига Ирландия, Венгрия, Руминия, Чехия, Словакия, Швейцария ва Греция каби давлатларни киритиш мумкин. 1993 йилга келиб Болгария давлати ўлим жазосига нисбатан мораторий эълон қилди. 1995 йилда Испания, Молдова ва ЖАР, 1996 йилда Болтиқбўйи давлатлари, хусусан, Литва ва Латвия ўлим жазосига мораторий эълон қилди. 1997 йилнинг бошида Эстонияда ўлим жазоси бекор қилинганлиги эълон қилинди.

Шу билан бирга, бунга қарама-қарши ҳоллар ҳам мавжуд. Ўлим жазосини бекор қилган мамлакатларнинг тўрттасигина олий жазони қайта тиклаган. Шу давлатлардан бири – Непал ҳозирда ўлим жазосини яна бекор қилди; тагин бир давлат (Филиппин) аввал ўлим жазосини тиклади, сўнгра ҳукмларнинг ижро этилишини яна тўхтатиб қўйди. Қолган давлатлар (Гамбия, Папуа, Янги Гвинея)да ўлим жазосини тайинлаш ҳолатлари қайд этилмаган.

1965 йилдан бошлаб 50 дан ортиқ мамлакат ўлим жазоси тайинланиши мумкин бўлган жиноятлар рўйхатини кенгайтирди. Булар жумласига, Хитой (1979 йилги Хитой Жиноят кодексида 15 жиноят учун ўлим жазоси назарда тутилган бўлса, 1982-1983 йилларга келиб уларнинг сонига яна 14 та жиноят қўшилди), Корея, Саудия Арабистони каби давлатларни киритиш мумкин.

Энди юқоридаги ва бошқа жаҳоннинг турли давлатларида ўлим жазосининг қўлланилиши билан боғлиқ ҳолатларни умумлаштирган ҳолда батафсилроқ кўриб чиқамиз.

Адабиётларда мамлакатларни ўлим жазосини қўллаш амалиётига қараб қуйидаги гуруҳларга ажратиш қабул қилинган:

1. Қонунчилигида ҳеч қандай жиноятлар учун ўлим жазоси назарда тутилмаган мамлакатлар. Бу гуруҳга 1989 йилда 35 давлат кирган бўлса, 1995 йил охирига келиб бундай мамлакатлар сони 60 тага яқинлашган. Буларга Европа мамлакатлари (Австрия, Германия, Дания, Исландия, Нидерландия, Норвегия, Португалия, Франция, Чехия, Швеция), шунингдек Австралия ҳамда Лотин Америкасидаги айрим мамлакатлар киради. Шундан кейин ўтган давр ичида ўлим жазосидан воз кечган мамлакатлар рўйхатига энг аввало бир қанча Европа мамлакатлари (Озарбайжон, Бельгия, Болгария, Греция, Грузия, Венгрия, Ирландия, Испания, Италия, Латвия, Литва, Македония, Молдова, Польша, Руминия, Словакия, Словения, Эстония) қўшилди. 1999 йил охирига келиб бу рўйхатдаги мамлакатлар сони 80 тадан ошиб кетди. Бунда 1983 йил 28 апрелда «Инсон ҳуқуқларини ва унинг асосий эркинликларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги 1950 йил 4 ноябрь Европа конвенциясига 6-сон Баённома қабул қилган Европа Кенгаши муҳим рол ўйнади. Гарчи бу Баённома 1983 йилда қабул қилинган бўлса-да, юқорида зикр этилган мамлакатларнинг аксарияти унга охириги 3-5 йил ичида қўшилди ва ўлим жазосини бекор қилди. Шунинг ўзидаёқ дунё мамлакатларида ўлим жазосини бекор қилишга қаратилган тенденция бирданига кучайганлиги намоён бўлади.

Ўтган давр ичида, Европа мамлакатларидан ташқари, бошқа айрим мамлакатларда, хусусан, Ангола, Маврикий, Мозамбик, Намибия, Жанубий Африка республикаси ва бошқа бир қатор давлатларда ҳам ўлим жазоси бекор қилинди.

2. Ўлим жазоси фақат ўта оғир жиноятлар ёки алоҳида вазиятларда, масалан, уруш пайтида содир этилган жиноятлар учун тайинланиши мумкин бўлган мамлакатлар. Бу гуруҳга 1995 йилда 14 мамлакат, шу жумладан Буюк Британия, Греция, Кипр, Мальта, Непал каби Европа мамлакатлари, шунингдек бошқа мамлакатлар (Аргентина, Бразилия, Исроил, Канада, Мексика) кирар эди. 1989 йилда уларнинг сони 18 тани ташкил этди. Лекин кейинчалик уларнинг бир қисми, масалан, Испания, Италия, Швейцария ўлим жазосини бутунлай бекор қилиб, биринчи гуруҳга ўтди.

3. 1999 йилгача олинган маълумотларга кўра, 25 тага яқин мамлакат ва ҳудудлар ўз қонунчилигида ўлим жазосини сақлаб қолган, лекин охириги 10 йил ва ундан кўпроқ вақтдан бери уни амалда қўлламаётган давлатлар гуруҳи (Чили, Конго, Гватемала, Туркия ва бошқалар)ни ташкил этади. Бундай мамлакатлар рўйхатида сезиларли ўзгариш содир бўлганича йўқ. 1989 йили учинчи гуруҳга 27 мамлакат ва ҳудудлар кирган бўлса, 1995 йилда уларнинг сони 30 тага етди. Сўнгги йилларда бу гуруҳга кирган айрим мамлакатлар (Болгария, Латвия, Литва, Эстония, Озарбайжон, Грузия, Арманистон) ўлим жазосини бутунлай бекор қилди.

4. Ниҳоят, 1999 йилда 87 мамлакат умумий жиноятлар учун ўлим жазосини қўллаган. Улар қаторига собиқ Иттифоқнинг айрим республикалари, Вьетнам, Куба, шунингдек Осиёнинг бир қанча мамлакатлари (Афғонистон, Бангладеш, Ҳиндистон, Индонезия, Хитой, Жанубий Корея, Шимолий Корея, Қувайт, Покистон, Япония ва бошқалар), Африка давлатлари гуруҳи (Замбия, Зимбабве, Кения, Нигерия ва бошқалар), барча араб давлатлари (Миср, Ливия, Иордания, Ироқ, Эрон, Сурия, Бирлашган Араб Амирликлари ва бошқалар) кирази. Америка Қўшма Штатларида ўлим жазоси 38 штатда белгиланган. 1995 йили бундай мамлакатларнинг умумий сони 90 тани ташкил этди.

Сўнгги йилларда кўпгина мамлакатларда аболуционистлар – ўлим жазоси тўла бекор қилиниши тарафдорларининг ҳаракати кенгайиб бормокда. Бунда «Халқаро амнистия» ташкилоти катта роль ўйнамокда. Бу ноҳукумат ташкилот дунёда жуда катта обрўга эга бўлиб, унинг вакиллари кўпгина давлатларда иш олиб боради. Ташкилот фаолиятининг муҳим йўналишларидан бири – турли давлатлар қонунчилиги ва уларда ўлим жазосининг қўлланилиши ҳақида материаллар тўплаш ва уларни эълон қилиш ҳисобланади.

1989 йили Москвада «Халқаро амнистия» ташкилотининг кўриб чиқиладиган масалага оид маърузаси эълон қилинди. Унда 1989 йилнинг 1 январигача тўпланган статистик маълумотлар келтирилди. 1996 йили Лондонда нашр этилган Рожер Худнинг монографиясида муаллиф «Халқаро амнистия» ташкилотидан ва Бирлашган Миллатлар Ташкилотидан олган ўлим жазоси тариқасидаги жазонинг қўлланилиши ҳақидаги маълумотлар (1995 йилнинг охиригача бўлган ҳолатга кўра) муфассал баён этилди. Бу икки манбадаги

маълумотларни қиёсий ўрганиш ўлим жазосини қўллашдан воз кечган мамлакатлар сони кўпайиб бораётганидан далолат беради.

АҚШнинг федерал жинойт қонунчилигида санкцияларига ўлим жазоси киритилган 70 та жинойт таркиби назарда тутилган. Уларнинг аксарияти одам ўлдириш ёки инсоннинг ўлими билан боғлиқ бошқа жинойтларнинг ҳар хил турларидир. Бундан ташқари, ўлим жазоси жосуслик, одам ўғирлаш ва хоинлик учун назарда тутилган. Бугунги кунда ўлим жазоси АҚШнинг 38 штати жинойт кодексларида назарда тугилади.

Ўлим жазосидан воз кечиш тенденцияси МДХ давлатларида ҳам жонлана бошланди. Иттифоқ инқирозидан сўнг, гарчи барча ҳамдўстлик давлатлари ўлим жазосини сақлаб қолган бўлсалар-да, ҳозирга келиб ўнта давлат уни бекор қилди, тўрттасида эса ўлим жазосига мораторий эълон қилинган. Фақатгина Белоруссияда ўлим жазоси бекор қилинмаган.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 24-моддасига биноан, яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқидир. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш энг оғир жинойт ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов 2005 йил 28 январда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисида қилган «Бизнинг бош мақсадимиз—жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир» номли маърузасида ислоҳотлар жараёнига бевосита боғлиқ устувор вазифаларни бешта йўналишда амалга ошириш зарурлигини таъкидлар экан, ҳар бир йўналишда ечимини топиши лозим бўлган долзарб масалалар юзасидан дастуриламал ғояларни баён этди.

Шунингдек, мазкур масала бўйича 2005 йил 1 август куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида»ги Фармони қабул қилиниб, унда давлатимизнинг жинойтга оид сиёсати ўлим жазосини қўллашга нисбатан жаҳон тенденцияларига тула мос келиши ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида эълон қилинган инсонпарварлик ва одиллик тамойилларини изчил ифодаси эканлиги белгиланди.

Бошқа соҳаларда изчил давом этаётган ислоҳотларни чуқурлаштириш ва эркинлаштириш жараёнида суд-ҳуқуқ тизимини янада либераллаштиришга алоҳида аҳамият берилмоқда. Давлатимиз раҳбари таъкидлаб ўтганидек, «Суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш бўйича амалга оширилган ижобий ишларни қайд этиш билан бирга, бу соҳада ҳали ечимини кутиб турган жиддий муаммолар бор». Чунончи, ушбу соҳада ҳал этилиши лозим бўлган масалалардан бири бу жазо тизимидан ўлим жазосини чиқариб ташлаш, шунингдек, ўлим жазосига мораторий қўллаш эмас, балки уни бутунлай бекор қилишдир¹.

Бу борадаги муҳим вазифалар – биринчидан, жамоатчилик ўртасида кенг кўламли тушунтириш ишларини олиб боришни йўлга қўйиш бўлиб, ушбу жараёнда аҳолига ўлим жазосидан воз кечиш сабабларининг мазмун-моҳияти

¹ Қаранг: Каримов И.А. Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир. – Т., «Ўзбекистон», 2005. – 48 б.

чукур тушунтирилиши, иккинчидан, хорижий давлатлар қонунчилиги ўрганилиб таҳлил қилиниши ва қонунчиликка тегишли қўшимча ва ўзгартиришлар киритилиши, учинчидан, ўлим жазоси ўрнига тайинланадиган умрбод ёки узоқ муддатли озодликдан маҳрум қилиш жазоси ижросини таъминлашга қаратилган ташкилий чоралар кўрилиши лозим.

Дарҳақиқат, Ўзбекистонда ўлим жазосини тўла бекор қилиш учун фуқаролар бу соҳада мамлакатда юзага келган вазиятни англаб етишлари, давлат бошлиғимиз ва ҳукуматимиз томонидан қўйилган мақсадларга эришиш борасида танланган стратегиянинг сиёсий, ижтимоий ва ҳуқуқий самарадорлигига тўғри баҳо беришлари, мазкур қарорнинг фойдали ва афзал жиҳатларини ўзлари атрофлича ўрганиб чиқишларига ёрдам бериш керак. Бунинг учун ҳамма жойда, барча даражаларда: радио ва телевидениеда, матбуотда орқали, корхоналар, ташкилотлар ва муассасаларда, маҳаллаларда маърузалар қилиш ва фуқаролар билан суҳбатлар ўтказиш йўли билан кенг ахборот–тушунтириш ишлари олиб бориш лозим. Бунда фақат ўлим жазосини бекор қилиш зарурлигини қайд этиш билан кифояланмаслик керак. Асосий эътибор мазкур заруриятни белгиловчи сабаблар ва омилларга қаратилиши лозим. Булар:

- қўйилган муаммонинг ижобий ҳал қилиниши Ўзбекистон миллий қонунчилиги билан ЕИ мамлакатлари қонунчилиги янада яқинлашишига имконият яратади, Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги мавқеи ва обрўсини мустаҳкамлайди;

- чинакам демократик, инсонпарвар жамиятда, шунингдек демократия ва инсонпарварлик тамойилларининг тантанасига интилаётган, инсон ҳаётини олий неъмат ва инсоннинг ажралмас ҳуқуқи сифатида қўриқлаётган жамиятда ўлим жазосининг қўлланилиши ўринли эмас. Фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий давлатда жиноятчини ҳаётдан маҳрум этмасдан, маданий, инсонпарварлик тамойилига асосланган ва одил йўللар билан ҳам жазолаш мумкинлигини одамлар тушунишлари лозим. Инсонни ҳаётдан маҳрум этиш Оллоҳнинг измида қолиши керак.

Президентимиз И.А.Каримовнинг “Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида”ги 2005 йил 1 август фармонининг қабул қилиниши суд-ҳуқуқ ислохотларининг навбатдаги муҳим босқичи бўлиб ҳисобланади. Конституциянинг 13-моддасида инсон ва унинг ҳаёти олий қадрият эканлиги, 24-моддасида эса, яшаш ҳуқуқи-инсоннинг узвий ҳуқуқи эканлиги, унга тажовуз қилиш энг оғир жиноят ҳисобланиши белгилаб қўйилган. Шундай экан, инсон ҳаётига нафақат жисмоний шахслар, ҳатто давлатнинг ҳам тажовуз қилиши ножоиз, деб ҳисобланиши керак.

Ўзбекистонда ўлим жазосини бекор қилишга доир жиноят-ҳуқуқий сиёсат жаҳонда кечаётган жараёнларга тўла мос бўлиб, Ўзбекистон Конституцияси моҳиятидан келиб чиқадиган инсонпарварлик тамойилини ўзида тўла акс эттиради.

Ўлим жазосининг жиноий жазо тизимидан чиқарилиши айбдор шахснинг жазосини енгиллаштириш ёки бундай шахсларга мурувват кўрсатишдан ҳам кўра айбсиз кишиларнинг қонунга хилоф равишда жазоланишларининг олдини

олишда аҳамиятли ҳисобланади. Тергов органлари ёки суднинг хатога йўл қўймаслигига ҳеч ким кафолат бера олмайди. Ўтмишда бегуноҳ шахсларнинг ўлим жазосига маҳкум қилинганлиги ва кейинчалик, уларнинг айбдор эмаслиги аниқланган ҳолатлар анчагина.

Жиноят учун ўлим жазосининг бекор қилиниши, унинг узоқ муддатли ёки умрбод озодликдан маҳрум қилиш билан алмаштирилиши жиноятчини кечириш, дегани эмас. Жиноятчининг узоқ муддат ёки умрининг охиригача озодликдан маҳрум қилиш жойларида сақланиши унга нисбатан ўлим жазосидан ҳам кўпроқ жафо келтириши мумкин.

Ҳозирги Ўзбекистонда, бошқа ҳар қандай давлатда бўлганидек, ўлим жазосининг бекор қилиниши ҳақидаги масалани ҳал қилиш жараёни турли бирлашма ва ташкилотларнинг дод-войлари остида эмас, балки табиий тарзда кечаётир. Фақат шу ҳолда жамиятда айрим инқирозли вазиятларда дарҳол ҳукуқий чеклашнинг мазкур турига «ёпишиш» истаги туғилмайди. Бунга инсонпарвар ва демократик жамиятда бундай жазо чорасига ўрин йўқлигига ҳамма чуқур ишонч ҳосил қилганидан кейингина эришиш мумкин.

Хулоса қилиб қилиб шуни айтиш мумкинки, қабул қилинаётган ушбу қонун ҳам халқаро ҳужжатларга, ҳам Бирлашган Миллатлар ташкилоти норматив ҳужжатларига ҳамда Ўзбекистон Республикаси Конституцияга тўла мос келади.